NAIXEMENT DE VENUS
EDUARD B. ALENTORN (1855-1920)

Direcció artística:
VENANCI VALLMITJANA I BARBANY (1830-1919)
AGAPIT VALLMITJANA I BARBANY (1832-1905)

1881-1883
Escultura / Marbre blanc
4,86 x 3,94 x 3,12 m (figura)
Codi 1025 - 5
Restaurada al 2009

Parc de la Ciutadella (Cascada)

El grup central de la cascada representa el naixement de Venus i consta de la figura de la deessa dreta amb els braços alçats i dues nàiades ajagudes als peus, alhora que una gran petxina, el conegut atribut del naixement de la deessa, tanca la composició darrere del conjunt.

Aquest grup reposa sobre un grup de roques irregular d'on neix el primer brollador de la cascada. En el següent salt d'aigua hi ha quatre cavalls de mar, amb les potes del davant rampants i amb mig cos de peix, i dóna per fet que el conjunt principal recolza sobre un carruatge imaginari. L'aparició dels cavalls és estranya en el tema del naixement de Venus, ja que va ser portada cap a la costa pels vents sobre una gran petxina, que és la imatge més usual.

Es pot explicar l'existència d'aquestes quatre figures i de l'inexistent carruatge a partir de la Cascada projectada per Henri Espérandieu a Marsella (realitzada entre 1862 i 1869), que inspirà Fontseré (aquest havia visitat la ciutat francesa) i que té una composició molt similar. El tema central del conjunt escultòric és una al·legoria del riu Durance realitzada per Jules Cavelier (París, 1814-1894), acompanyada de les al·legories de la vinya i del blat, que reposen sobre un carro estirat per quatre braus en una posició idèntica a la dels cavalls de la Ciutadella, amb les potes rampants com si saltessin la plataforma de la cascada. L'aparició dels cavalls en el naixement de Venus, doncs, es pot explicar com una transposició formal des del conjunt marsellès a la cascada de Barcelona i, per tant, perd el significat iconològic, tot i que el recurs resulta molt efectiu en el cas de Barcelona, ja que la cascada és més vertical.

El programa de Marsella celebrava l'arribada a la ciutat de les aigües del riu Durance l'any 1847, després de molts treballs -més de 300 quilòmetres de canals- per regar una regió molt seca, amb la prosperitat que va implicar (representada per les al·legories de la vinya i el blat). El Durance és un riu de la Camarga, coneguda pels seus braus, cosa que fa el conjunt iconològicament coherent i narratiu.

La composició de les tres figures demostra la gran frontalitat amb què els germans Vallmitjana van dissenyar el conjunt, pensat per ser visible des de la base de la cascada, a gran distància, i van buscar realçar la figura de Venus: la figura es retalla contra el cel, ja que no té res al darrere, i emmarcada perfectament per l'arc de triomf de l'arquitectura, exagerant el moviment dels braços, molt dinàmic i contraposat respecte del grup compacte que formen les dues nàiades amb la petxina.

Aquest conjunt s'atribueix normalment a Venanci Vallmitjana, per la comparació amb altres obres individuals dels dos germans. La Venus, molt elegant, transmet la sensació que comença a despertar-se, amb el cap poc alçat i la mirada baixa, alhora que el vigorós gest dels braços -amb certa consonància amb la figura central de la dansa de Carpeaux realitzada el 1869- li donen una tensió remarcable, subratllada pel moviment del la llarga cabellera moguda pel vent.

La realització material del conjunt la va portar a terme l'escultor Eduard B. Alentorn, seguint el model dels Vallmitjana. Amb la conformitat de Fontseré, hi va afegir una sèrie d'elements vegetals a la part posterior de la base, ja que el conjunt es podia veure també des del darrere. També hi afegí dues grans hèlixs, que tant podrien al·ludir a la modernització dels vaixells, tenint en compte la importància marítima de Barcelona i el significat de naixement i renovació que té tot el conjunt, com també al carro -inexistent- de Venus, tant per la disposició als costats, com si fossin rodes, com per la força motora que tots dos elements representen. Cal recordar també que la idea de fer a la Ciutadella un palau de les arts i la indústria era molt comuna a l'època, com ho demostra el primer projecte del mateix Fontseré de 1868 i, per tant, potser no és estrany trobar aquest element en una escultura de temàtica clàssica que, per altra banda, ja hem vist que no era gaire estricta en la seva iconografia.

Fitxa: Antoni José Pitarch, Llorenç Bonet